

KARTA DUŻEJ RODZINY

w Polsce i wybranych krajach UE

WARSZAWA, lipiec 2013 r.

opracowanie: Dorota Głogosz

WYDAWCA:

Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
ul. Wiejska 10, 00-902 Warszawa
tel. (22) 695-29-00, fax: (22) 695-22-38

DRUK, OPRAWA:

Centrum Obsługi KPRP
Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
ul. Wiejska 10, 00-902 Warszawa

ISBN 978-83-937318-3-1
Warszawa 2013

Szanowni Państwo,

W maju 2013 r. Pan Prezydent Bronisław Komorowski przedstawił swój program polityki rodzinnej „Dobry klimat dla rodziny”. Wśród szczególnie istotnych rekomendacji programu znalazły się też takie, których z pewnością nie uda się zrealizować bez zaangażowania w politykę na rzecz rodzin władz samorządowych; i to zarówno na poziomie gmin i powiatów, jak też na poziomie regionów czy województw. Z lokalnej perspektywy najlepiej widać rzeczywiste potrzeby rodzin.

Szczególnego wsparcia wymagają rodziny wielodzietne oraz rodziny zastępcze. Rodziny te, chcąc zaspokoić wszystkie potrzeby swoich dzieci, zapewnić im warunki zdrowego rozwoju i szczęśliwego dzieciństwa, borykają się z licznymi trudnościami, w tym z ograniczeniami materialnymi. Dlatego niezwykle cenna, potrzebna i warta promowania jest samorządowa, oddolna inicjatywa wspierania tej właśnie grupy rodzin. Z satysfakcją obserwujemy dynamiczny rozwój kart dużej rodziny. Cieszymy się, że władze samorządowe dostrzegają wartość, jaką rodziny te tworzą, że starają się o poprawę ich wizerunku w otoczeniu, że stwarzają rodzinom warunki uczestnictwa w edukacji, sporcie i życiu społecznym.

Z wielką satysfakcją obserwuję, że rok 2013 obfituje w kolejne inicjatywy uchwalania kart dużej rodziny. Obok inicjatyw gmin i miast mamy już także karty powiatowe i pierwszą kartę wojewódzką. Samorządy łączą siły, wzajemnie się zachęcają do działań, koordynują je i w ten sposób wzmacniają możliwości udzielanego rodzinom wsparcia. Jestem przekonana, że to wspaniały początek wielkiego, ogólnokrajowego przedsięwzięcia, które – mam nadzieję – zostanie zwieńczone Ogólnopolską Kartą Dużych Rodzin, nad przygotowaniem której trwają prace w instytucjach rządowych i Kancelarii Prezydenta RP.

Zachęcam władze samorządowe wszystkich szczebli do aktywnego włączenia się do tego ruchu i uchwalania kolejnych kart. Chcąc wesprzeć tę aktywność, przedstawiam wszystkim zainteresowanym opracowanie, w którym opisana została karta dużej rodziny. Mam nadzieję, że prezentowane informacje okażą się przydatne i posłużą nie tylko refleksji nad potrzebą i możliwościami podejmowania inicjatywy wspierania rodzin poprzez samorządy, ale też zmobilizują je do takich działań. Nie ma bowiem takiego samorządu, który w tej sprawie nie może nic zrobić. Są jedynie takie, które nie chcą lub – znacznie częściej – nie wiedzą, jak działać.

Zachęcam gorąco gospodarzy wszystkich społeczności lokalnych, wszystkich samorządów, które dotychczas nie rozważały jeszcze możliwości wprowadzenia na swoim terenie takiej karty oraz tych, którzy wciąż jeszcze rozważają jej wprowadzenie, aby włączyli się do tej wspaniałej i potrzebnej nam wszystkim inicjatywy.

Irena Wóycicka

Sekretarz Stanu

w Kancelarii Prezydenta RP

SPIS TREŚCI

I. KARTA DUŻEJ RODZINY W POLSCE	5
1. DEFINICJE I PODMIOTY	6
2. CEL WPROWADZENIA KARTY DUŻEJ RODZINY	7
3. PROCEDURA WPROWADZANIA KART DUŻEJ RODZINY W SAMORZĄDACH	9
4. ROZWÓJ ILOŚCIOWY I SKALA FUNKCJONOWANIA (DANE STATYSTYCZNE)	12
5. UPRAWNIENIA	14
6. ROZWIĄZANIA DOTYCZĄCE FINANSOWANIA	19
7. BARIERY ROZWOJU IDEI	21
8. PLANOWANE ZMIANY I UZUPEŁNIENIA	22
9. KARTY WOJEWÓDZKIE	23
10. UWAGI KOŃCOWE	23
II. KARTA DUŻEJ RODZINY W WYBRANYCH KRAJACH	25
1. WPROWADZENIE	26
2. FRANCJA	27
3. NIEMCY	29
4. WŁOCHY	31
5. BELGIA	32
6. HISZPANIA	32
7. EUROPEJSKA KARTA DUŻEJ RODZINY	34

I. KARTA DUŻEJ RODZINY W POLSCE¹

¹ W opracowaniu wykorzystano informacje zawarte w publikacji „Karty Dużych Rodzin w polskich samorządach – raport Związku Dużych Rodzin 3+”, Warszawa, marzec 2013 (opracowanie powielone) oraz w materiałach z konferencji *Polska dla rodziny – Karta Dużej rodziny w miastach i gminach*, zorganizowanej w MPiPS w dniu 18 marca 2013 r. Dane statystyczne zaktualizowano korzystając m.in. z informacji dostępnych na <http://kartaduzejrodziny.3plus.pl/> (dostęp w dniach 1–7 lipca 2013 r.).

1. DEFINICJE I PODMIOTY

Karta Dużej Rodziny (KDR) – tak określa się jedno z rozwiązań polityki rodzinnej, dzięki któremu rodziny wielodzietne² mają prawo do ulg, zniżek i zwolnień z opłat za korzystanie z wybranych usług i przy zakupie towarów u sprzedawców, którzy włączyli się w program.

Nazwa wywodzi się od francuskiego terminu (Karta Licznej Rodziny – *Carte Famille Nombreuse*). W Polsce stosowane są różne określenia (np. Duża Rodzina w Żorach, Karta Dużej Gdańskiej Rodziny, TAKrodzina.pl w powiecie wołomińskim, Dwa plus Trzy i Jeszcze Więcej we Wrocławiu, Rodzina +4 w Piotrkowie Trybunalskim i Radomsku, Rodzina 5+ w Płońsku i wiele innych).

Najczęściej Karta Dużej Rodziny jest elementem – jednym z kilku – realizacji szerszych samorządowych programów i strategii rozwoju (np. programu rozwoju społecznego, włączenia społecznego, polityki prorodzinnej).³

Ze względu na **podmiot realizujący** oraz zasięg terytorialny wyróżnić można karty:

- samorządu szczebla podstawowego (gminnego, miejskiego oraz powiatowego),
- samorządu regionalnego (województwa),
- ogólnokrajowe.

W Polsce zdecydowana większość kart to rozwiązania gmin lub miast. Do ich wprowadzenia władze samorządowe upoważnia ustawa o pomocy społecznej, wskazująca na podejmowanie nowych zadań z zakresu pomocy społecznej.

Dotychczas (lipiec 2013 r.) uchwalono także dwie karty powiatowe (powiat wołomiński i powiat tarnowski).

Prowadzone są też prace nad wdrożeniem kart regionalnych (m.in. w Małopolsce, w woj. łódzkim, śląskim, kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim). Trwają ponadto przygotowania do wprowadzenia Ogólnopolskiej Karty Dużych Rodzin.

Samorządy często zapraszają do udziału w tym programie inne instytucje, korzystają nie tylko z własnego potencjału usług. Coraz częściej partnerami samorządów stają się inne samorządy np. w ramach tego samego powiatu, ale i instytucje komercyjne (sklepy, biura, warsztaty itp.) oferujące swoje usługi i towary wielodzietnym rodzinom na korzystnych warunkach (np. zniżki, rabaty, ulgi).

Dodatkowo w Polsce tak jak w Hiszpanii, Francji czy we Włoszech istnieje karta członkowska, przysługująca członkom Związku Dużych Rodzin Trzy Plus. Istnieje od początku 2013 roku. Jej posiadacze mają uprawnienia do korzystania z określonych w regulaminie karty zniżek w całym kraju. Organizacje zrzeszone w międzynarodowych związkach organizacji pozarządowych wzajemnie uznają swoje uprawnienia. Z tego względu karty wydawane przez takie organizacje mają zasięg międzynarodowy.

² Rodziny wielodzietne to rodziny z co najmniej 3 dzieci jeśli stosowane jest głównie kryterium demograficzne – zapewnienie zastępowalności pokoleń lub z co najmniej 4 dzieci – gdy bierze się pod uwagę głównie kryterium materialne, ważna jest nie tylko wysokość dochodów, ale i struktura wydatków w gospodarstwie domowym.

³ Wiele samorządów używa terminu „prorodzinny” (zamiast „rodzinny”), ale zwykle – korzystając z pojęcia, którego źródłem są działania i dokumenty nurtu konserwatywno-prawicowego – nie nadają temu określeniu jakichkolwiek ideologicznych konotacji.

Istotne znaczenie dla rozwoju idei KDR miało powołanie 5 grudnia 2012 roku **Forum Samorządowego na rzecz Dużych Rodzin**. Przystąpili do niego przedstawiciele samorządów, uczestniczący w konferencji „*Bariery ograniczające dzietność w Polsce*” odbywającej się w Senacie RP.

Forum, którego inicjatorem jest Związek Dużych Rodzin Trzy Plus, to nieformalne porozumienie dziesięciu samorządów, które już wprowadziły w swoich gminach karty i chcą nadal działać na rzecz rodzin wielodzietnych. Ustalono zasadę prezydencji rocznej: pierwszym przewodniczącym został burmistrz Grodziska Mazowieckiego Grzegorz Benedykciński.

Jak zadeklarowali członkowie forum: „... *chcą rozwijać i doskonalić narzędzia polityki rodzinnej funkcjonujące na poziomie gmin, miast i powiatów, propagować dobre praktyki, a także opiniować posunięcia władz centralnych w dziedzinie polityki rodzinnej*”⁴

Forum zorganizowało 18 marca 2013 r., wspólnie z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, ogólnopolską konferencję „*Polska dla Rodziny – Karty Dużych Rodzin w miastach i gminach*”. W czerwcu zaś współorganizowało w Grodzisku Mazowieckim I Ogólnopolskie Dni Dużych Rodzin pod hasłem „*Duże rodziny – bogactwo przyszłości*”. Członkowie forum zostali też powołani przez ministra pracy do Zespołu ds. propagowania samorządowych Kart Dużej Rodziny.

2. CEL WPROWADZENIA KARTY DUŻEJ RODZINY

*„Karta jest wyrazem świadomości gminy lub miasta,
jak ważną pracę wykonują rodzice wychowując dzieci,
wyrazem uznania za tę pracę,
a także gestem zwykłej solidarności” .*

W dokumentach prawa lokalnego, które wyjaśniają genezę wprowadzenia KDR (najczęściej są to uchwały i uzupełniające je zarządzenia), wskazuje się na trzy podstawowe cele, jakie ma spełniać karta, wymieniając je w różnej kolejności. Sekwencja ta może wskazywać na cele preferowane przez władze danego samorządu lokalnego. Najczęściej jednak priorytetem są korzyści, które osiąga równocześnie społeczność lokalna jako całość i rodziny wielodzietne, które są członkami tejże społeczności.

⁴ Cytowane w tekście wypowiedzi samorządowców pochodzą z materiałów dostępnych na <http://kartaduzejrodziny.3plus.pl/dla-gmin/wypowiedzi-prezydentow-burmistrzow-i-wojtow/>

Oczekuje się więc, że karta i związane z nią uprawnienia mają spełniać następujące cele:

a) demograficzne:

- zachęcić potencjalnych rodziców, mieszkających na terenie obowiązywania karty, do posiadania kolejnych dzieci.

„Wskaźniki demograficzne pokazują, że już w 2035 r. będzie nas cztery razy mniej. Musimy temu przeciwdziałać i wspierać wszelkie działania na rzecz rodzin wielodzietnych”

- burmistrz Grodziska Mazowieckiego.

b) finansowe:

- zachęcić rodziny wielodzietne (lub planujące posiadanie większej liczby dzieci) do zamieszkania lub pozostania w mieście lub gminie. Staranie o zahamowanie trendów depopulacyjnych w danej gminie czy powiecie w dużym zakresie wiąże się z troską o zapewnienie jak największych wpływów podatkowych do lokalnego budżetu.

c) ekonomiczne:

- wspierać budżety rodzin obciążonych kosztami utrzymania wielodzietnej rodziny; tym bardziej, że część tych rodzin jest uboga.

„Korzyścią dla rodzin jest z pewnością pomoc finansowa zwłaszcza dla rodzin, których dzieci uczęszczają do żłobka czy przedszkola, dlatego udział w programie nie jest warunkowany sytuacją dochodową rodziny” – Burmistrz Głuchotaż.

- zwiększyć popyt na lokalne usługi i dobra – dzięki ulgowym warunkom korzystania dla dużych rodzin. W ten sposób można dążyć do poprawy kondycji lokalnych podmiotów gospodarczych włączonych do programu KDR.

„Przystąpienie do programu niesie korzyści także dla firm oferujących swoje usługi z rabatami, ponieważ dzięki temu pozyskują stałych klientów i zauważają zwiększenie obrotów” – wójt gminy Lesznówola.

d) społeczne (w tym wyrównywanie szans):

- umożliwić integrację dużych rodzin zarówno ze społecznością lokalną (poprzez np. udział w lokalnych inicjatywach kulturalnych czy sportowych), jak i samych rodzin wielodzietnych, ale też wewnętrzne zespolenie każdej z tych rodzin (np. przez umożliwienie wszystkim jej członkom wspólnego spędzania czasu na rekreacji czy uprawianiu sportu).

„Jest promowaniem zdrowego trybu życia, wzmacnianiem więzi rodzinnych poprzez wspólne spędzanie czasu członków rodziny, wyboru form aktywności wpływających na rozwój fizyczny i intelektualny dzieci i młodzieży” – zastępca prezydenta Przemyśla.

e) wizerunkowe:

- podnieść prestiż rodzin wielodzietnych w społeczności lokalnej, przez podkreślenie ich znaczenia i dostrzeżenie problemów (np. ograniczonych możliwości korzystania z lokalnych usług).

„Chcemy, aby karta stała się powodem do pozytywnego wyróżnienia, chcemy promować naszą uchwałą pozytywny wizerunek rodzin wielodzietnych” – burmistrz miasta Zielonka.

– podnieść prestiż władz samorządowych, jako przywódców lokalnej społeczności, dbających o rodziny i zaspokojenie ich potrzeb (wizerunek gminy czy miasta przyjaznych rodzinie).

„Wspieranie wielodzietnych rodzin mieszkających w naszym mieście pozwala na budowanie pozytywnego wizerunku władz samorządowych, których priorytetem w działaniach lokalnych jest rozwój lokalnej społeczności” – prezydent miasta Legionowo.

f) uzupełniający (subsydiarny):

– wypełnić lukę w krajowej polityce wobec rodzin wielodzietnych; uzupełnić braki w rozwiązaniach polityki rodzinnej rządu.

Żaden z powyższych celów nie jest autonomiczny. Wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają.

3. PROCEDURA WPROWADZANIA KART DUŻEJ RODZINY W SAMORZĄDACH

O tym, czy KRD zostanie wprowadzona, decydują rady gminy, miasta lub powiatu przyjmując odpowiednią uchwałę. Poprzedza ją analiza zasobów samorządu, które można przeznaczyć na realizację tego projektu (posiadanie obiektów, aktualne wykorzystanie, zasady odpłatności, efektywność istniejących zasad udostępniania itp., możliwość sfinansowania korzystania z obiektów na terenie sąsiednich samorządów, a w przypadku kart powiatowych – analiza nie tylko możliwości własnych instytucji powiatowych – bo tych praktycznie nie ma – ale zasobów gmin wchodzących w skład powiatu).

Samorządy określają również przed przystąpieniem do projektu liczbę docelowych beneficjentów projektu i szacują jego koszty, konstruując stosowny budżet przedsięwzięcia, w tym wskazując źródła finansowania, oraz opracowują harmonogram jego realizacji.

Zebrane przez resort pracy statystyki na temat liczby rodzin uprawnionych i korzystających z karty wskazują, że przeciętnie występuje o nie co druga rodzina spełniająca kryteria dostępu do programu albo jeszcze mniej. Są gminy o zaledwie kilkunastoprocentowym udziale rodzin wielodzietnych w programie. Jednak w niektórych regionach kraju kartę posiada 90 lub więcej procent uprawnionych rodzin. Np. w Przemyślu korzysta z niej 96 proc. uprawnionych rodzin (dane ze strony internetowej przemyskiego samorządu).

W tabeli porównano liczbę i udział uprawnionych oraz korzystających z programu w kilku różnych gminach, które różnią się między innymi wielkością, zasobnością, lokalizacją i – oczywiście – ofertą beneficjów związanych z posiadaniem karty. Kolejność gmin została uporządkowana wg chronologii wprowadzania programu (od najdłuższej do najkrócej funkcjonujących).

Tablica 1. Karty Dużej Rodziny – skala popytu w wybranych samorządach* (stan w 2012 r.)

* dla samorządów, które wprowadziły kartę przed 2013 r. dane obrazują stan za rok 2012.

miejsowość	rok wprowadzenia KDR	liczba uprawnionych	liczba korzystających*	% korzystających
Wrocław	2005	37 000 osób	18 286 osób	50
Grodzisk Maz.	2008	570 rodzin	372 rodziny (2121 os.)	65
Bielsko-Biała	2010	8508 osób	5697 osób	67
Bytom	2010	7863 osoby	1257 osób	16
Gdańsk	2010	6755 rodzin	3989 rodzin (17 849 os.)	59
Żabia Wola	2011	212 rodzin	98 rodzin	46
Bełchatów	2012	1218 rodzin	283 rodziny (1421 os.)	23
Biała Podlaska	2012	700 rodzin	225 rodzin (1184 os.)	32
Błonie	2012	500 osób	450 osób	90
Jaktorów	2012	1100 osób	678 osób	62
Kraśnik	2012	160 rodzin	81 rodzin (418 osób)	51
Lublin	2012	4120 rodzin	660 rodzin (3739 os.)	16
Sochaczew	2012	1900 osób	737 osób	39
Tarnów	2012	900 osób	96 osób	12
Wołomin	2012	3000 osób	1359 osób	45
Sosnowiec	2013	4500 osób	980 osób	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych na stronach internetowych samorządów

Być może⁵ istotnym czynnikiem zwiększającym zainteresowanie pozyskaniem karty jest oferta pomocy finansowej (dodatkowe becikowe, wyższy zasiłek na rozpoczęcie nauki w szkole, zniżki w opłatach za przedszkole czy dofinansowanie zakupu biletów okresowych na komunikację miejską) oraz zakres możliwego korzystania z ulg komercyjnych u partnerów programu (głównie zakupu art. spożywczych i papierniczych). Natomiast nieco mniejsze wydaje się zainteresowanie ze strony rodzin, jeśli dominują beneficja związane z dostępem do sportu czy form spędzania czasu wolnego. Rodziny chętniej przystępują do programu, jeśli pomagają im w zaspokojeniu najistotniejszych potrzeb.

⁵ Wniosek należy traktować z dużą ostrożnością, gdyż brak pogłębionej analizy celowej tego problemu. Sugestia wynika z analizy – bardzo powierzchownej – informacji z czterech gmin.

Większość samorządów w uchwale wprowadzającej kartę przywołuje *uzasadnienie* tej inicjatywy. Zwykle wskazuje też na jej „umocowanie” w przyjętych wcześniej lokalnych programach i dokumentach strategicznych. To pozwala wykorzystać na realizację KDR pieniędzy przeznaczonych w budżecie samorządu na wymienione w dokumencie programu czy strategii.

W treści uchwał (zwykle uzupełnianych zarządzeniami wyjaśniającymi szczegółowo wybrane elementy uchwały, np. określającymi wzory kart czy wzory dokumentów aplikacyjnych) zapisane są również *cele wprowadzenia KDR, zakres podmiotowy i przedmiotowy planowanego wsparcia oraz zasady obsługi administracyjnej przedsięwzięcia i źródła finansowania*.

W uchwale wskazuje się między innymi na dział lub sekcję urzędu (komórkę organizacyjną), która będzie obsługiwała projekt od strony administracyjnej (składanie wniosków, ich weryfikacja i ewidencjonowanie, udzielanie informacji, bieżący kontakt z beneficjentami itd. oraz druk kart, tj. danych osobowych, na blankietach projektu). Stosowane są tu różne rozwiązania. Z wypowiedzi samorządowców wynika, że dobrym miejscem na zlokalizowanie obsługi kart jest ogólne biuro obsługi mieszkańców (tzw. BOM).

Niektóre gminy ulokowały administrowanie projektem w ośrodkach pomocy społecznej. Wydaje się jednak – co potwierdzają samorządowcy – że nie jest to fortunne rozwiązanie, gdyż nosi znamiona stygmatyzacji.⁶

Nie ma też formalnych przeszkód, aby samorzady wskazały – na zasadzie zlecenia zadania publicznego – instytucję zewnętrzną do obsługi karty. Tak jest np. w Toruniu, gdzie zajmuje się tym lokalna organizacja pozarządowa.

Wnioski o wydanie kart dostępne są zarówno w urzędzie (w referacie czy biurze) obsługującym projekt, jak i na stronie internetowej samorządu. Niestety, tylko w kilku przypadkach (m.in. w Katowicach) istnieje możliwość wypełnienia wniosku w komputerze i jednocześnie bezpośredniego przesłania go do urzędu drogą elektroniczną.

Zwykle w zarządzeniu do uchwały wymienione są niezbędne załączniki do wniosku, uzasadniające prawo do posiadania karty. Są to dokumenty potwierdzające zameldowanie na terenie samorządu, wielkość rodziny i wiek dzieci oraz informacja o tym, czy się uczy.

Nie jest istotny – w zdecydowanej większości gmin – okres zamieszkiwania na jej terenie. W pozostałych, gdzie wprowadzono takie kryterium, wymagany czas zamieszkania to kilka miesięcy lub rok (np. Radomsko i Bielsko-Biała 3 miesiące, Łowicz – 1 rok). W Krakowie kryterium to ujęto inaczej, zgodnie z jego intencją: „*Czas zameldowania na terenie gminy (meldunek stały lub czasowy): powyżej 3 miesięcy lub odprowadzanie podatku dochodowego do urzędu skarbowego właściwego dla mieszkańca gminy miejskiej Kraków*”.

Znaczenie karty dla dochodów gminy zaznaczono też w kryteriach uprawniających do otrzymania karty w Lesznowoli (powiat Piaseczno): „... *stałe zamieszkiwanie na terenie gminy i rozliczanie się z US w Piasecznie*” oraz w samym Piasecznie: „*zainteresowany kartą musi złożyć oświadczenie o zamieszkiwaniu na terenie gminy Piaseczno oraz o płaceniu tu podatków*”.

⁶ W Grodzisku Mazowieckim zanotowano przypadki rezygnacji z odbioru kart ze względu na ulokowanie obsługi projektu w OPS, co niektóre rodziny odebrały jako nadanie działaniu roli instrumentu wsparcia socjalnego, udzielanego rodzinom zmarginalizowanym.

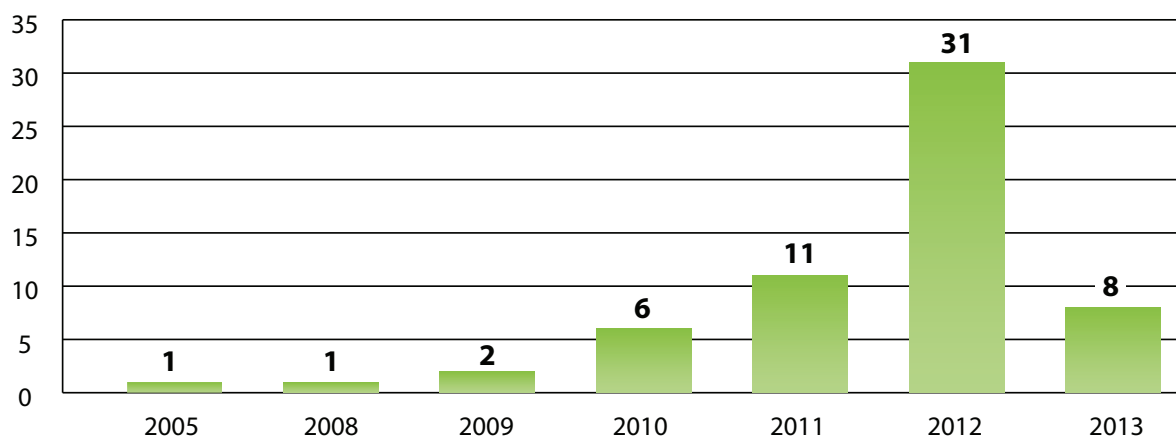
4. ROZWÓJ ILOŚCIOWY I SKALA FUNKCJONOWANIA (DANE STATYSTYCZNE)

Pierwsza KDR w naszym kraju została uchwalona we Wrocławiu w 2005 r. Wprowadzono tam wówczas, w ramach realizacji lokalnej strategii polityki społecznej program „Dwa plus Trzy i Jeszcze Więcej”.

Mimo dużego zaangażowania organizacji pozarządowych, reprezentujących interesy rodzin wielodzietnych, w propagowanie idei KDR przez dwa kolejne lata (2006, 2007) pomysłem nie zainteresował się żaden inny samorząd. Kolejne karty powstały dopiero w roku 2008 i od tego czasu uchwalano ich po kilka rocznie. W zeszłym roku w życie weszło 31 kolejnych kart. Ten korzystny trend trwa także w roku 2013.

Rysunek 1. Liczba uchwalonych Kart Dużej Rodziny*

* rok 2013 – od 1 stycznia do 15 lipca

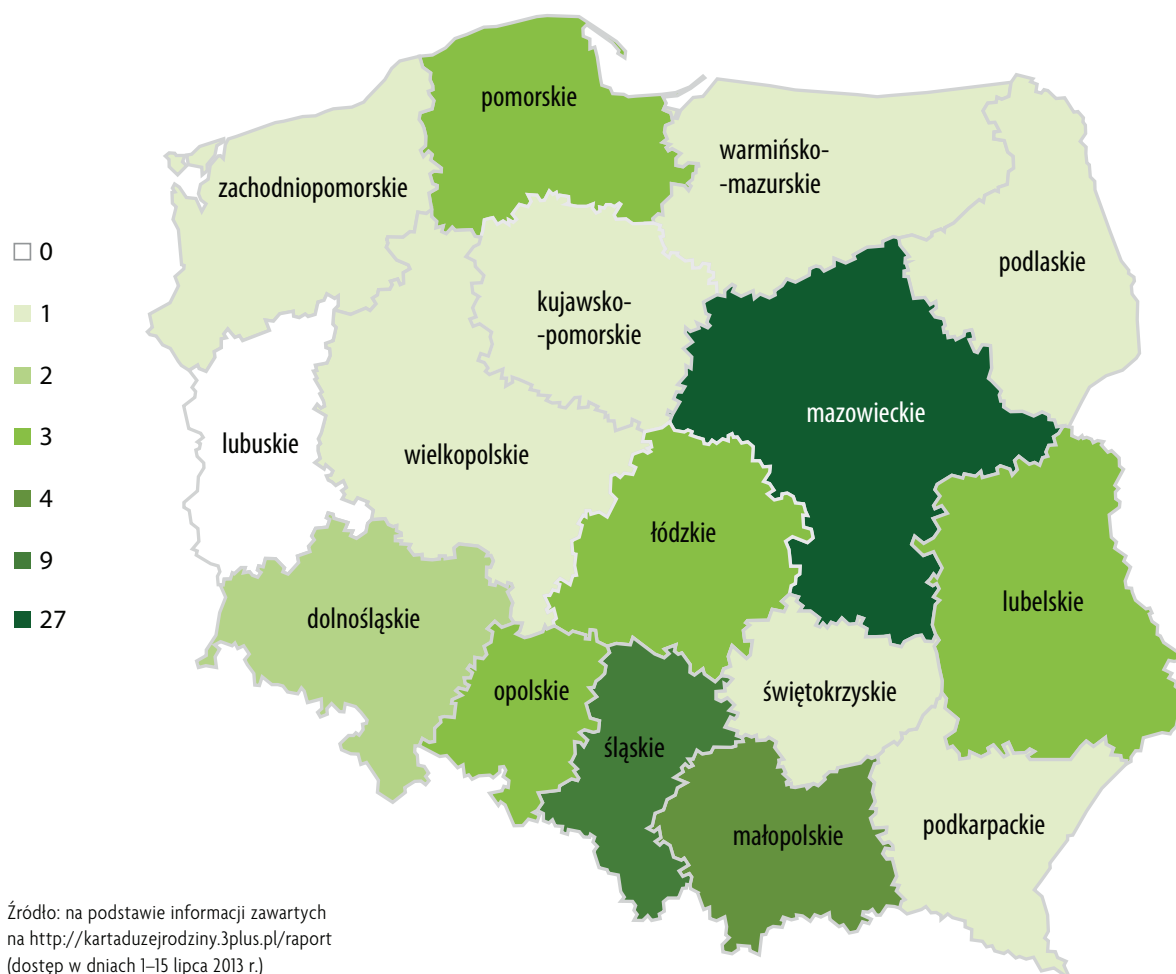

Źródło: na podstawie informacji zawartych na <http://kartaduzejrodziny.3plus.pl/raport> (dostęp w dniach 1-15 lipca 2013 r.) oraz stronach internetowych samorządów gminnych

W połowie lipca 2013 r. w całej Polsce funkcjonowało około 60 KDR.⁷

⁷ Nie można określić dokładnie liczby istniejących kart, gdyż obecnie jest to zjawisko o bardzo dużej dynamice. Ponadto wiele gmin i miast zapowiada wprowadzenie KDR w najbliższym czasie. Należy też zwrócić uwagę, że niektóre samorzady stosują różne rozwiązania wspierające nie tylko rodziny wielodzietne, a inne – nie tworzą odrębnych programów czy kart, nadając tym działaniom inną formę prawną.

Rysunek 2. Liczba Kart Dużej Rodziny wg województw

Źródło: na podstawie informacji zawartych na <http://kartaduzejrodziny.3plus.pl/raport> (dostęp w dniach 1–15 lipca 2013 r.) oraz stronach internetowych samorządów gminnych

Liczba samorządów, które wprowadziły KDR w poszczególnych regionach kraju, jest znacznie zróżnicowana. W siedmiu województwach karta funkcjonuje w jednej tylko gminie, a w jednym województwie (lubuskie) nie wprowadził jej żaden samorząd, chociaż i tam samorządowcy deklarują podjęcie działań przygotowawczych w tym kierunku.

Najwięcej samorządów stosujących kartę znajduje się w woj. mazowieckim – 26 miast i gmin wiejskich oraz jeden powiat (Wołomin). Także samorzady woj. śląskiego znacząco zaangażowały się w tę inicjatywę: karty wprowadziło już 10 samorządów gminnych na terenie tego województwa.

5. UPRAWNIENIA

„Istotne jest, że karty przyznaje się nie ze względu na ubóstwo, lecz ze względu na liczbę dzieci”.

Samorządy stosują różne pojęcia i kryteria przy wprowadzaniu KDR. Są to między innymi:

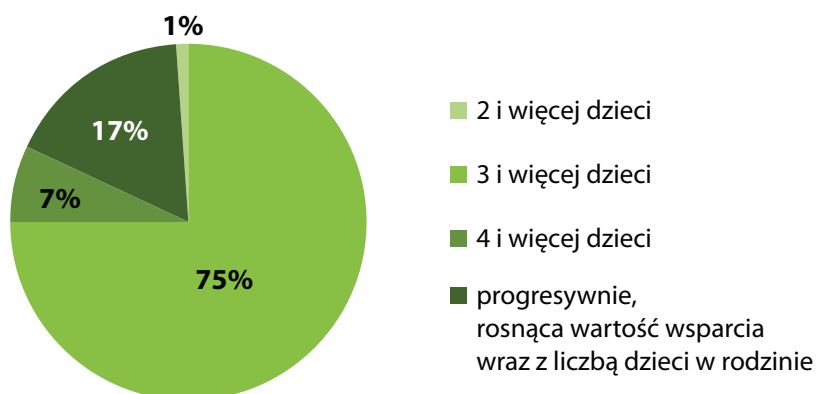
a) pojęcie rodziny i liczba dzieci

Pojęcia: „rodzina wielodzietna”, jak i „duża rodzina” nie są jednoznaczne.

Samorządy wprowadzające KDR kierują je więc różnie: jedne do rodzin z co najmniej trojgiem dzieci na utrzymaniu, inne do rodzin z nie mniej niż czwórką dzieci. Są też przypadki, gdy karta przysługuje rodzinom mającym dwoje lub więcej dzieci na utrzymaniu, ale wartość przysługujących benefitów wzrasta wraz z liczbą posiadanych dzieci. Tak jest np. w Szczecinie. Obowiązujący tam od 1 września 2012 r. program *Szczecin Przyjazny Rodzinie* różnicuje zniżki (proc. odpłatności) np. w przypadku opłaty za publiczny żłobek lub przedszkole od 50 proc. opłaty za drugie dziecko do 100 proc. za czwarte i każde kolejne. Dodatkowo istnieje też karta, która przysługuje rodzinom z co najmniej piątką dzieci.

Przyznanie uprawnień w zależności od określonej liczby dzieci jest silnie związane z potencjalną liczbą korzystających. Najliczniejszą grupą dużych rodzin są rodziny z trojgiem dzieci. Włączenie ich w program KDR oznacza tym samym konieczność przygotowania się na znaczne wydatki wynikające ze skali rozwiązania. I tak robi większość samorządów. Najczęściej posługują się kryterium trojga dzieci na utrzymaniu. Nie stosują w swoich rozwiązaniach kryterium rodziny jako związku małżeńskiego. Nie ograniczają też uprawnień do rodzin pełnych. Niemal wszystkie samorządy dają możliwość otrzymania karty również wielodzietnym rodzinom zastępczym. Wiele samorządów wpisało do aktów prawa miejscowego, że KDR przysługuje także wielodzietnym rodzinom adopcyjnym. Wydaje się, że brak takiego zapisu w większości przypadków nie dyskredytuje tej zbiorowości w staraniach o kartę. Wynika to raczej z kierowania się przez rady gmin i powiatów kryterium posiadania dzieci na utrzymaniu, a nie kryterium pokrewieństwa.

Rysunek 3. Liczba dzieci w rodzinie uprawniająca do posiadania KDR (procent samorządów stosujących dane kryterium)

Źródło: na podstawie informacji zawartych na <http://kartaduzejrodziny.3plus.pl/> (dostęp w dniach 1–15 lipca 2013 r.)

W niektórych miastach (np. w Gdyni, Tarnowie czy Krakowie) Karta Dużej Rodziny jest dokumentem dodatkowych przywilejów i uprawnień, przysługujących z tytułu wielodzietności, obok karty przyznawanej wszystkim rodzinom z dziećmi na utrzymaniu, dającej im uprawnienia bez względu na liczbę dzieci (np. *Karta Gdynia Rodzinna* dla wszystkich rodzin z dziećmi i *Karta Gdynia Rodzinna 4Plus* dla rodzin wielodzietnych z co najmniej 4 dziećmi).

b) wiek dzieci

Podobnie jak w ustawach określających wiek dzieci uprawnionych do świadczeń rodzinnych, również w przypadku KDR samorządy określają zwykle dwa progi wieku dzieci liczonych do składu rodzin adresatów karty (takie rozwiązania stosowane są także w innych krajach, które wprowadziły KDR).

Karta przysługuje więc – powszechnie – dzieciom do ukończenia 18. roku życia. Tak jest we wszystkich przypadkach. Różni się jednak wiek dzieci wydłużający czas korzystania z KDR w przypadku kontynuowania nauki w szkole ponadgimnazjalnej lub studiów. Najczęściej w takich przypadkach samorządy zastosowały granicę do ukończenia 24 lat; rzadziej do lat 25 lub 26.

c) kryterium zamieszkiwania/zameldowania

Samorządy przyznają prawa do KDR najczęściej rodzinom, które zarówno są oficjalnie zameldowane, jak też mieszkają faktycznie w gminie czy w powiecie. Tylko w pojedynczych przypadkach brane jest pod uwagę wyłącznie jedno z tych kryteriów: zameldowanie.

Powyższy wymóg wynika głównie z powiązania opłacania podatku PIT z miejscem zameldowania. Stosunkowo rzadkie są przypadki opłacania podatków w miejscowości faktycznego zamieszkiwania, a nie stałego zameldowania.

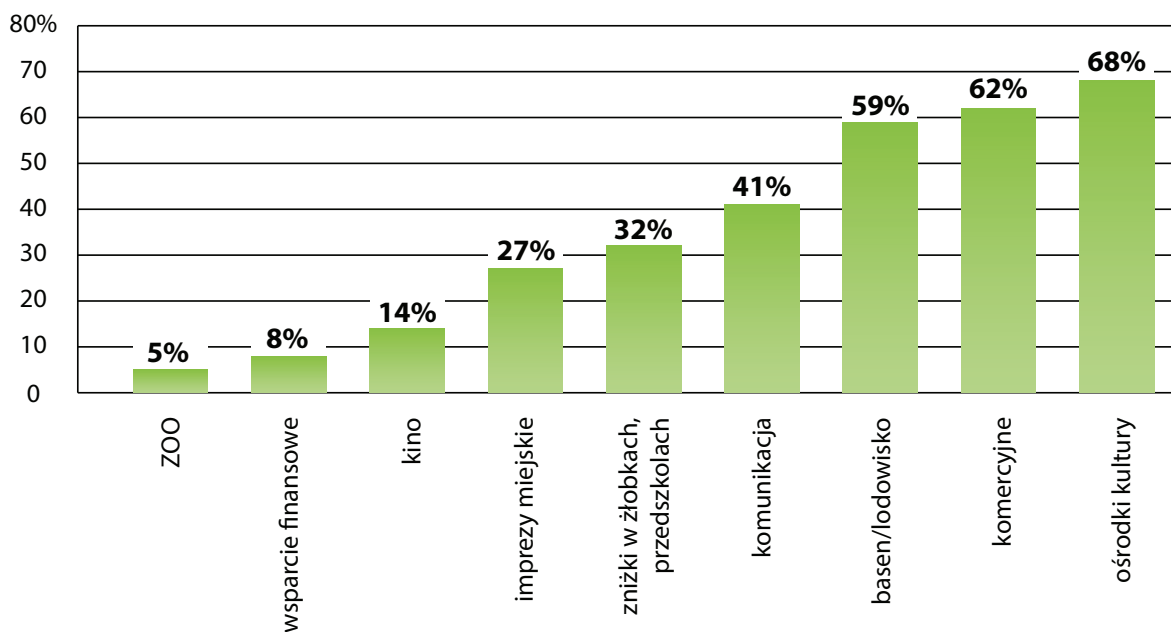
Analiza uprawnień, jakie przysługują członkom dużych rodzin (rodzicom i dzieciom lub tylko dzieciom) z tytułu posiadania karty, wskazuje, że są to przede wszystkim rozwiązania (benefity) dotyczące:

- a) usług opieki nad dziećmi** – preferencji przy przyjęciach dla kolejnych dzieci z rodziny, zniżki w opłatach za korzystanie z gminnych żłobków i przedszkoli oraz świetlic;
- b) komunikacji** – np. ulgowe bilety, dopłaty do biletów na dojazdy do szkoły poza terenem gminy;
- c) kultury** – np. ulgowe bilety do kin, muzeów, galerii, lokalnych centrów kultury;
- d) sportu i rekreacji** – np. ulgowe bilety na baseny, stadiony; bezpłatne wypożyczenia sprzętu, ulgowa odpłatność za zajęcia w klubach sportowych;
- e) integracji środowiskowej** – możliwość udziału w spotkaniach integracyjnych; ulgi w odpłatności za rozrywki komercyjne oferowane na takich spotkaniach (np. wesole miasteczka);

- f) **wsparcia finansowego** – np. samorządowe becikowe, dofinansowanie wyposażenia szkolnego czy wypoczynku organizowanego np. przez ośrodki pomocy społecznej;
- g) **zdrowia** – np. bezpłatne lub za zniżkową opłatą wykonywane dodatkowe szczepienia dzieci, badania profilaktyczne, zajęcia rehabilitacyjne, dofinansowane badania podstawowe;
- h) **innych kwestii, w tym usług komercyjnych** (np. zniżki na usługi fryzjerskie, na artykuły żywnościowe, materiały budowlane, sprzęt gospodarstwa domowego, ale też na poradnictwo psychologiczne, zajęcia terapeutyczne, naukę języków obcych i wiele innych).

Od 2013 r. gminy dołączają też często do pakietu beneficjów dla dużych rodzin ulgi w odpłatności za wywóz śmieci.

Rysunek 4. Beneficja najczęściej oferowane w Kartach Dużej Rodziny

Źródło: na podstawie informacji zawartych na <http://kartaduzejrodziny.3plus.pl/raport> (dostęp w dniach 1–15 lipca 2013 r.)

Samorządy przede wszystkim oferują rodzinom wielodzietnym możliwość korzystania z własnych obiektów (np. basenów, placówek kulturalnych). Jest to oferta wyjściowa, a w przypadku kilkunastu kart jest to wyłączny zakres wsparcia. W większości gmin i w powiatach pozyskano do programu partnerów prywatnych, oferujących swoje usługi i towary i w ten sposób poszerzono katalog wsparcia.

Rozwiązaniem dla gmin, które nie mają własnych obiektów i nie mogą nic z tego względu zaoferować w ramach karty, jest porozumienie się z sąsiednimi samorządami. Tak jest

np. w powiecie wołomińskim, gdzie samorząd powiatowy koordynuje taką współpracę i finansowo wspiera gminy korzystające z usług gmin sąsiednich. Oferty kart powiatowych są tym samym zdecydowanie bogatsze i bardziej zróżnicowane niż kart samorządów gminnych. Jako przykład różnic może służyć porównanie form wsparcia rodzin wielodzietnych w powiecie tarnowskim i w mieście Tarnów. Ale w obu samorządach karty się uzupełniają.

To pokazuje jak znaczne może być wsparcie dla rodzin w warunkach szerokiego partnerstwa i współpracy między różnymi szczeblami samorządu; nawet przy braku własnej oferty.

Karty Tarnowskiej Rodziny

1. Komunikacja miejska: zniżki na jednomiesięczne bilety imienne (normalny za 25 zł, ulgowy za 10 zł, dla pozostałych pasażerów odpowiednio normalny 110 zł, ulgowy 55 zł).
2. Teatr im. Ludwika Solskiego: 25–50% zniżki na bilet rodzinny na spektakle familijne, 25–50% zniżki na bilet „Rodzina w teatrze” na spektakle dramatyczne i komediowe, 50% zniżki na bilet „Niania i dziecko w teatrze” na dopołudniowe spektakle familijne; nieodpłatne przekazywanie teatralnych gadżetów dla dzieci na spektaklach familijnych.
3. Miejska Biblioteka Publiczna: 50% zniżki na korzystanie z Internetu w Telecentrach.
4. Tarnowskie Centrum Kultury: 20% zniżki cen biletów na koncerty organizowane przez Centrum; bezpłatny wstęp na wystawy organizowane przez Centrum.
5. BWA – Galeria Miejska: wstęp na wszystkie wystawy, wernisaże dla rodzin wielodzietnych (minimum dwoje dzieci do lat 18. lub uczące się do lat 24.), uprawniający do ulgowych biletów dla dzieci i bezpłatnego wejścia dla rodziców/opiekunów.
6. Tarnowski Ośrodek Sportu: wstęp na pływalnie letnie 3 zł od osoby, bez względu na wiek, wstęp na pływalnie kryte 4 zł od osoby, bez względu na wiek; wstęp na lodowiska sztucznie mrożone – 2 zł od osoby, bez względu na wiek.
7. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej: preferencje przy rozpatrywaniu wniosków dotyczących uczestnictwa dzieci niepełnoprawnych, posiadających kartę w turnusach rehabilitacyjnych.
8. Specjalistyczny Szpital im. E. Szczeklika: 30% rabatu od cen usług analityczno-diagnostycznych obowiązujących w cenniku zewnętrznym (dotyczy usług realizowanych odpłatnie – bez skierowań).
9. Tarnowskie Wodociągi Sp. z o.o.: 20% rabatu na usługi ogólnobudowlane.

„Karta Dużej Rodziny 3+ /Rodziny Zastępczej” dla rodzin wielodzietnych powiatu tarnowskiego

1. Tarnowski Teatr im. Ludwika: rodzinne bilety ulgowe lub zniżka na bilety pojedyncze 25–50% oraz bezpłatne gadżety Tarnowskiego Teatru dla dzieci.
2. Centrum Paderewskiego Tarnów – Kańska Dolna: bezpłatne bilety do muzeum i na koncerty.
3. Muzeum Okręgowe w Tarnowie: bezpłatne wejście do wszystkich oddziałów muzeum w każdą niedzielę – „Dzień Familijny”.
4. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Zbylitowskiej Górze oraz stowarzyszenie na rzecz pomocy dzieciom niepełnosprawnym i ich rodzinom „Prometeusz”: 50% zniżki w opłacie za terapeutyczną jazdę konną w określonych dniach i godzinach.
5. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Tuchowie: zniżka w wysokości 50% ceny na korzystanie z sauny.
6. Centrum Kultury i Promocji Gminy Ciężkowice: 50% zniżki przy zakupie biletu do Muzeum Przyrodniczego.
7. Firma Handlowo-Usługowa (...), Czerwna: do końca 2014 r. upust (1–2% zależnie od wartości zakupów) przy zakupach artykułów spożywczych (z wyłączeniem piwa, papierosów i kawy) i środków czystości.
8. Handel Hurtowy i Detaliczny Artykułami Przemysłowymi (...) Łużna: do końca 2014 r. rabat przy zakupie sprzętu gospodarstwa domowego oraz dogodny system sprzedaży ratalnej.
9. Ośrodek Opiekuńczo-Rehabilitacyjny dla Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej Caritas Diecezji Tarnowskiej: 50% zniżki na korzystanie z basenu rehabilitacyjnego i z grotty solnej.
10. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnowie: 30% ulgi przy wstępie na basen dla dzieci z terenu gminy Tarnów.
11. Firma Usługowo-Handlowa, blacharstwo, lakiernictwo samochodowe, mieszalnia lakierów: 10% zniżki przy korzystaniu z usług firmy do 6 marca 2013 r. (dla rodzin z terenu gminy Gromnik).
12. FHU Stacja narciarska (...) Siemiechów: rabat/ulga na korzystanie z usług firmy (dla rodzin z terenu gminy Gromnik).
13. Firma Handlowo-Usługowa Tarnów: 10% rabatu na artykuły dla dzieci oferowane przez firmę.
14. Hotel Cristal Park, Tarnów: 10% rabatu na zamówienie „à la carte” w restauracji, 10% rabatu od cen noclegu, 10% rabatu od cen jaskini solnej i sauny. Hotelowa Kawiarnia w Centrum Sztuki Mościce: 10% rabatu na zamówienie „à la carte”; Filia hotelu Dąbrowa Tarnowska: 10% rabatu na zamówienie „à la carte” w restauracji, 10% rabatu od cen noclegu.
15. Salon Fryzjerski Damsko-Męski, Zakliczyn: strzyżenie 3. dziecka z rodziny gratis, kolejne 50% zniżki (oferta dla rodzin z terenu gminy Zakliczyn).
16. PHU Zakliczyn: 5% rabatu przy zakupie artykułów żywnościowych.
17. FHU Zakliczyn: 5% rabatu przy zakupie sprzętu AGD.
18. Ośrodek wypoczynkowo-rehabilitacyjny, Faściszowa: basen – dla 5 rodzin bezpłatnie raz w miesiącu, dla pozostałych rodzin 50% zniżki; masaże, rehabilitacja – dla dzieci chorych gratis, dla dzieci z rodzin wielodzietnych 50% zniżki.
19. FHU Zakliczyn: 5% rabatu przy zakupie podręczników i artykułów szkolnych.

6. ROZWIĄZANIA DOTYCZĄCE FINANSOWANIA

Trudne jest przy obecnym rozwoju KDR określenie kosztów ponoszonych na tę inicjatywę przez samorządy. Problemy wynikają ze stosowania różnych źródeł finansowania. Niektóre samorządy wykorzystują fundusze europejskie (np. bezpłatne zajęcia teatralne albo inne warsztaty organizowane w ramach regionalnych projektów unijnych czy ulgową odpłatność za usługi żłobkowe, zorganizowane w placówkach utworzonych z programów unijnych). To może oznaczać, że „wygaśnięcie” strumienia unijnych pieniędzy spowoduje zaprzestanie realizacji programu KDR w gminie.

Na realizację programu przeznaczane są pieniądze własne samorządu i jego jednostek organizacyjnych, które ma na edukację (np. finansowanie podręczników), kulturę (np. ulgowe bilety do kin), sport i rekreację (np. ulgi na bilety na basen), zdrowie (np. ulgi na dodatkowe szczepienia czy badania profilaktyczne).

Wykorzystuje się też pieniądze przeznaczone na pomoc społeczną i fundusze na przeciwdziałanie alkoholizmowi. Co ważne, uzasadnieniem dla korzystania z tych środków jest najczęściej prowadzenie działań profilaktycznych, a więc adresowanych nie tylko do „klientów”, a szerzej – do wszystkich rodzin („potencjalnie zagrożonych”).

Zdecydowana większość samorządów wydaje karty bezpłatnie (rodziny nie ponoszą kosztów). Ponadto np. w Płońsku istnieje możliwość wykonania fotografii (niezbędnej w przypadku większości samorządowych KDR) bezpłatnie w urzędzie miasta.

Zwykle karty są wydawane na rok, ale np. w Grodzisku Mazowieckim czas ważności określony jest na 3 lata, co z pewnością pozytywnie wpływa na wydatki ponoszone przez samorząd na drukowanie i obsługę kart.

Wśród kosztów, jakie ponoszą samorządy z tytułu realizacji programu KDR, są – oprócz zastosowanych ulg i zwolnień w opłatach – koszty zatrudnienia pracowników obsługujących projekt, zaprojektowania i druku blankietów kart, zwykle też zakupu drukarki do nanoszenia na blankiety danych osobowych, koszty materiałów eksploatacyjnych – papieru, tonera, tuszu. Ale są też wydatki, które trudno rozliczyć i przypisać do projektu, jak np. energia elektryczna czy amortyzacja urządzeń, np. komputera. Większość gmin – jak wynika z sondaży MPiPS – nie rozliczyła szczegółowo kosztów realizacji KDR. Podawane informacje to bardzo zgrubny szacunek. Poza tym samorządowcy sami wskazują, że trzeba ostrożnie interpretować np. wartość ulg na bilety na basen, skoro koszty utrzymania obiektu zwykle nie wzrastają na skutek korzystania z niego przez beneficjentów karty. W takich przypadkach samorządowcy wskazują nawet na „bezkosztowość” tego rodzaju rozwiązań.

Jednym z miast, które określiło samorządowe koszty KDR, jest Wrocław. W mieście według danych NSP z 2002 r. uprawnionych do otrzymania karty było około 37 000 osób. Wg stanu na koniec grudnia 2012 r. karty wydano 18 286 osobom (tj. niespełna 50% potencjalnych uczestników programu). Na realizację programu pomocy dla rodzin wielodzietnych „Dwa plus trzy i jeszcze więcej” miasto wydatkowało w 2012 r. ok. 200 tys. zł, w tym

na ofertę zdrowotną – 120 tys. zł, organizację imprez np. Wrocławskie Święto Rodziny, Mikołajki, Dzień Dziecka – 80 tys. zł.

Poszczególne podmioty, które zgłaszają swoją ofertę do programu, nie są finansowane przez miasto. Udostępniana przez nich oferta jest wyrazem dobrej woli. Nie rozliczają one (nie udostępniają informacji?) wartości ulg przyznawanych beneficjentom karty, koncentrując się na korzyściach oczekiwanych na podstawie zmian w popycie.

Inaczej koszty KDR analizują władze Bełchatowa. Przed planowanymi pracami wdrożenia Bełchatowskiej Karty Rodzina 3+ (2011 r.), w rejestrze mieszkańców miasta figurowało 1218 rodzin z trojgiem i więcej dzieci. W rodzinach tych było 2392 dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu. Ustalono, że na terenie miasta zamieszkuje jedna rodzina zastępcza z czwórką dzieci oraz siedem rodzin zastępczych z trójką dzieci. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bełchatowie w 2010 r. pomagał 130 rodzinom wielodzietnym (w tym z 3 dzieci – 95 rodzin, a z 4 i więcej dzieci – 35 rodzin). W roku 2012 karty otrzymały 283 rodziny, ok. 23 proc. formalnie uprawnionych, tj. 1421 osób (w styczniu i lutym 2013 r. kolejne karty otrzymało 30 rodzin – 155 osób). Koszty realizacji programu KDR w 2012 r. rozliczono, analizując je w rozbiciu na koszty przypisane do budżetów jednostek organizacyjnych samorządu uczestniczących w projekcie. I tak np. koszty ulg wynikających z wykorzystania karty przez uczestników lokalnego centrum kultury oszacowano w całym roku 2012 na 510 zł (z ulg w wys. od 30 do 50 proc. skorzystało 412 osób). W lokalnym towarzystwie sportowym, gdzie zastosowano ulgowe bilety wstępu i bezpłatne wypożyczenie sprzętu, koszt karty w skali ubiegłego roku określono na kwotę 1131,50 zł, przy 298 osobach korzystających. Jednak i tu nie da się określić łącznych kosztów, wiele podmiotów rejestrowało bowiem jedynie liczbę korzystających, a nie wartość czy wielkość przyznawanych ulg. Władze samorządowe miasta – pytane o łączne koszty i korzyści KDR – podkreślają, że dzięki 33 podmiotom komercyjnym, które złożyły deklarację współpracy w zakresie realizacji Bełchatowskiej Karty Rodzina 3+, z oferty rozszerzonej poza jednostki samorządowe, przeznaczonej dla rodzin wielodzietnych, skorzystały w 2012 r. 1054 osoby.

Koszt KDR podaje też nieduża gmina Żabia Wola, w której wydano od 2011 r. 89 kart dla 481 osób. Na sfinansowanie zniżkowych biletów do kina samorząd wydał tam 1103,50 zł; na dopłaty do ulgowych biletów na basen 1831,90 zł; natomiast na dofinansowanie biletów na dojazdy uczniów do szkół poza terenem gminy – 5702,68 zł. Łączne koszty ulg to nieco ponad 8,6 tys. zł. W przeliczeniu na jedną osobę objętą programem był to więc wydatek ok. 18 zł w skali roku.

Niestety, nie udało się uzyskać danych obrazujących np. zmiany liczby korzystających z obiektów sportowych, kulturalnych i innych w ramach przywilejów, jakie daje karta. Samorządy, nawet gdy ewidencjonują liczbę sprzedawanych ulgowych biletów, nie notują informacji, które pozwoliłyby określić, ile z tych biletów sprzedano posiadaczom KDR.

7. BARIERY ROZWOJU IDEI

Rozwój inicjatyw Karty Dużej Rodziny nie przebiega bezproblemowo. Mamy za sobą m.in. zaskakujące pomysły regionalnych izb obrachunkowych RIO opodatkowania „dochodów” uzyskiwanych przez rodziny z tytułu np. korzystania z ulgowych opłat i zniżek. Samorządowcy obawiają się, że każdy pomysł rozszerzenia oferty w ramach karty może ponownie wywołać ten problem. Dlatego apelują o uporządkowanie prawa finansowego tak, by było ono jednoznaczne i nie podlegało w tak dużym zakresie urzędniczej interpretacji. Ponadto udało się dokonać wykładni prawnej uzasadniającej stosowanie preferencji dla dużych rodzin w warunkach przyjmowania dzieci do placówek przedszkolnych. Okazało się jednak, nie bez medialnego zamieszania i mnogości wykładni prawnych, że działania takie nie łamią norm konstytucyjnych i należy je traktować przede wszystkim jako sposób wyrównywania szans.

Problemy prawne pojawiają się też przy określaniu źródeł finansowania poszczególnych działań. To między innymi samorządy powiatowe, wobec zapisów określających ich kompetencje dotyczące polityki rodzinnej, muszą poszukiwać luk w prawie i dróg pozwalających im np. na przekazywanie pieniędzy gminom na terenie powiatu na pokrywanie kosztów ulg przyznanych rodzinom z terenu danej gminy. Ustawy kompetencyjne samorządów powinny być – jak się postuluje w samorządach – zweryfikowane i zmienione pod kątem możliwości realizacji zadań polityki rodzinnej w możliwie szerokim zakresie na każdym szczeblu władzy samorządowej.

Wątpliwości też rodzą się przy wykorzystywaniu funduszy celowych (np. tzw. korkowego) na działania kierowane szerzej (w tym przypadku szerzej niż tylko do rodzin dotkniętych skutkami alkoholizmu). Samorządowcy mają obawy, czy wykorzystywanie hasła „działania profilaktyczne” okaże się dla RIO czy innych struktur kontroli budżetowej wystarczającym uzasadnieniem szerszego wykorzystywania środków z tego źródła.

Poza tymi generalnymi wskazaniem, z praktyki samorządów wyniknęły też problemy dotyczące np. konieczności zachowania zasad ochrony danych osobowych. Z tego powodu np. personalizacja kart nie może odbywać się poza urzędem gminy czy miasta. Wydaje się, że konieczne jest wskazanie samorządom zagrożeń, jakie niesie procedura przygotowywania kart dla poszczególnych osób i podpowiedzenie im sposobów pokonywania tego rodzaju trudności.

W doświadczeniach gmin, które mają już kartę, widać też inne ryzyko: nadmiernego zbiurokratyzowania procedury starań o jej wydanie. Żądanie okazywania wielu zaświadczeń potwierdzających fakty, które urząd może zweryfikować na podstawie posiadanych dokumentów, jest niepotrzebne i może zniechęcać do starań o KDR. Należy raczej zastanowić się nad szerszym wykorzystywaniem oświadczeń, jako w pełni wystarczających do weryfikacji zasadności wnioskowania o kartę. O tym, że niektóre samorządy wymagają zbędnych zaświadczeń; takich, bez których można się obejść, świadczy chociażby fakt, że są takie gminy, którym wystarczą dwa dokumenty potwierdzające sytuację rodziny, a są i takie, które wymagają dziewięciu zaświadczeń.

Podobnie też należy unikać – o czym wcześniej wspomniano – rozwiązań i wymagań, które mogą powodować, że potencjalni beneficjenci poczują się stygmatyzowani przystępując

do projektu. Tu pojawiają się wspomniane już wcześniej problemy powiązań obsługi programu z funkcjonowaniem lokalnych ośrodków pomocy społecznej i niezamierzonej stygmatyzacji uczestników programu.

Analiza informacji o funkcjonujących już kartach wskazuje też, że już na etapie przygotowań do uchwalenia programu barierą jest ograniczona możliwość oszacowania jego kosztów z powodu braku informacji o ewentualnej jego skali. Wiele samorządów nie wie, ile na swoim terenie ma rodzin wielodzietnych, ile jest w nich osób, w jakim wieku są dzieci. Bez tych danych (statystyki urzędowe pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002!) trudno jest rzetelnie przygotować program KDR zarówno od strony organizacyjnej (np. określić, ile osób niezbędnych jest do jego obsługi w urzędzie gminy czy miasta), jak i – przede wszystkim – od strony finansowej. Samorządy, także te, które szacunkowo określiły liczbę potencjalnych uczestników programu, stoją więc przed koniecznością zdiagnozowania skali i rodzaju potrzeb na swoim terenie.

8. PLANOWANE ZMIANY I UZUPEŁNIENIA

W większości uchwał rozstrzygających o zasadach realizacji KDR zastosowano elastyczne zapisy pozwalające na wprowadzanie zmian i uzupełnień w programie. Dotyczy to najczęściej możliwości poszerzania kręgu partnerów i zakresu udzielanego rodzinom wsparcia (jego form).

Z analiz przeprowadzonych przez Związek Dużych Rodzin 3 Plus wynika, że najczęściej samorządy planują uzupełnić uprawnienia wynikające z posiadania karty o następującą ofertę:

- zniżki w opłatach za wywóz śmieci;
- rabat za wodę z miejskich wodociągów;
- ulgi przy korzystaniu z kolejnych obiektów (publicznych i prywatnych) znajdujących się na terenie sąsiednich gmin;
- pomoc finansową związaną z zapewnieniem podręczników szkolnych.

Ponieważ większość programów funkcjonuje stosunkowo krótko, nie ma sygnałów o istotnych korektach zasad ich stosowania. Pojawiają się natomiast – i to jako bardzo szybka reakcja władz lokalnych na zmiany prawa stanowionego na szczeblu centralnym – propozycje działań łagodzących skutki zastosowania tego prawa w przypadku rodzin wielodzietnych. Samorządy, w tym wszystkie startujące z programem w 2013 r., wprowadziły dodatkowe ulgi dla tych rodzin w opłatach za wywóz odpadów komunalnych (opłaty naliczane w powiązaniu z liczbą osób w gospodarstwie domowym). Kilkanaście kolejnych samorządów chce też uzupełnić kartę o to rozwiązanie. W kilku przypadkach rozważane są też ulgi za korzystanie z kanalizacji i ulgi w opłatach za mieszkania czynszowe.

9. KARTY WOJEWÓDZKIE

W Polsce wprowadzona została pierwsza karta o zasięgu regionalnym: Wojewódzka Karta Dużych Rodzin została już przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego 26 sierpnia 2013 r. Jej celem jest zwiększenie dostępności do usług oferowanych głównie przez instytucje kultury, ale również promowanie pozytywnego wizerunku rodziny wielodzietnej. Na podstawie uchwały zarządu ustanowiono, że od października 2013 r. rodziny wielodzietne (tj. mające troje lub więcej dzieci uczących się) lub wychowujące dzieci posiadające zaświadczenie o trwałej niepełnosprawności, będą mogły korzystać ze zniżek w różnych opłatach. Elektroniczne karty będą wydawane na rok, z możliwością przedłużania. Wojewódzka karta dużej rodziny będzie uzupełnieniem podobnych kart, które wprowadziły już niektóre gminy. W województwie łódzkim karty dużych rodzin zostały już przyjęte m.in. w Łowiczu, Bełchatowie, Skierniewicach, Radomsku, Piotrkowie i Łodzi.

Dzięki inicjatywie wydania karty ujednolicony zostanie system działania takich kart w regionie. W ten sposób uprawnieni będą mogli na jej podstawie korzystać z ulg oferowanych we wszystkich miastach i gminach, które przystąpią do programu w województwie i we wszystkich placówkach kultury podlegających samorządowi województwa, którymi są m.in.: Teatr Wielki, Teatr Jaracza, Filharmonia, Muzeum Sztuki, Łódzki Dom Kultury.

W kilku województwach trwają – i są na różnych etapach zaawansowania – prace nad wojewódzką Kartą Dużej Rodziny. Tak jest np. w woj. małopolskim, śląskim, zachodniopomorskim, opolskim.

Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego na posiedzeniu 11 lipca 2013 r. przyjął uchwałę⁸ w sprawie przystąpienia do opracowania projektu programu pod nazwą „Kujawsko-pomorski program wspierania rodzin”. Powołano zespół ekspertów oraz zespół roboczy po to, aby opracowali projekt takiego programu.

Aktualnie trwają prace nad jego założeniami. Jednym z komponentów ma być „Kujawsko-pomorska samorządowa karta dużych rodzin”. To na razie jest robocza nazwa.

10. UWAGI KOŃCOWE

Idea Kart Dużej Rodziny rozwija się w Polsce dynamicznie. Jest to rozwój ilościowy i jakościowy. Następują działania koordynujące, które dają szansę, że KDR stanie się w Polsce rozwiąza-

⁸ Zarządzenie nr 27/1071/13

niem powszechnym. Tym bardziej doskonałym i – jak się wydaje niezbędnym – elementem powstającego systemu wsparcia byłaby karta ogólnopolska; nie ograniczająca czy konkurująca, ale uzupełniająca karty samorządowe o ofertę korzystania z obiektów i usług pozostających w gestii instytucji rządowych. Społeczności organizacji pozarządowych, reprezentujących rodziny wielodzietne, wyrażają jeszcze dalej idące oczekiwania. Deklarując pomoc przy przygotowaniach do wprowadzenia karty krajowej, oferują się jako podmiot zapewniający obsługę projektu (na podstawie zlecenia zadania publicznego realizację projektu). Ponadto mają nadzieję, że fakt przynależności Polski do Unii Europejskiej pozwoli w dalszej kolejności na zsynchronizowanie karty ogólnopolskiej z kartami dużych rodzin w innych krajach unijnych, poszerzając znacznie zarówno obszar, jak i rodzaje oferowanej rodzinom pomocy.

Coraz częściej samorządy rozważają pomysły współpracy, co pozwala wzbogacać ofertę beneficjów i umożliwia wprowadzenie karty także tym gminom, które nie posiadają własnych obiektów, z których korzystanie mogłyby zaproponować rodzinom ze swojego terenu. Na promocję i wsparcie z tego samego powodu zasługują też karty powiatowe. Należy też zauważyć, że również na szczeblu regionów pojawiają się inicjatywy KDR – na razie w pierwszej, bardzo ogólnej warstwie pozyskiwania akceptacji, konstruowania ram organizacyjnych i poszukiwania partnerów.

Ostatnia uwaga, przy uznaniu dla dokonanych przez samorządy dotychczas działań i ich rezultatów, dotyczy niedostatecznego uwzględniania „drugiej strony” procesu starzenia się ludności Polski w ofercie związanej z KDR. Są co prawda w niektórych gminach odrębne karty dla seniorów, ale udało się zidentyfikować np. tylko jeden przypadek, gdy z ulgowych biletów do kina czy teatru przysługujących w ramach KDR mogła skorzystać osoba opiekująca się dzieckiem uprawnionym do zniżki, a niekoniecznie jego rodzic. Czy ten kierunek rozwijania i różnicowania rozwiązań zawieranych w Kartach Dużych Rodzin nie powinien zostać przez samorządy mocniej zaakcentowany?

II. KARTA DUŻEJ RODZINY W WYBRANYCH KRAJACH⁹

⁹ Przytaczane informacje pochodzą z publikacji *Duże rodziny bogactwem i nadzieją Polski – Materiały z konferencji*, Wydawnictwo Sejmowe 2010 http://3plus.pl/upload/DUZE_RODZINY_materiały_z_konferencji.pdf oraz ze stron internetowych agend samorządowych poszczególnych krajów.

1. WPROWADZENIE

Karta Dużej Rodziny jest rozwiązaniem polityki rodzinnej w kilku innych – poza Polską – krajach europejskich. Ich stosowanie wynika ze zmiany sposobu myślenia o rodzinie i polityce rodzinnej.

Tak jak w Polsce znaczącą rolę w propagowaniu Kart Dużej Rodziny odegrał Związek Dużych Rodzin Trzy Plus, tak w skali Europy inicjatywy te propaguje i stara się koordynować **Europejska Federacja Dużych Rodzin (ELFAC)**¹⁰.

Dzięki rozpowszechnianiu idei KDR nie traktuje się większej liczby dzieci jako problemu rodziców, lecz dowartościowuje się rodziny wielodzietne. Karty Dużej Rodziny nie są bowiem postrzegane jako świadczenia o charakterze pomocy socjalnej, lecz jako narzędzia, dzięki którym rodzinom pomaga się w spełnianiu ich funkcji. *„Takie podejście pozwala, aby rodziny wielodzietne nie czuły się gorsze, »ukarane« za liczbę dzieci poprzez wyższe opłaty, podatki czy koszty utrzymania”* – deklaruje ELFAC.

Wśród Kart Dużej Rodziny (choć nie wszędzie narzędzie to nosi taką nazwę) można – w zależności od podmiotu realizującego program, a tym samym od obszaru, na jakim akceptowane są karty – wymienić:

- karty miejskie (np. we Włoszech i w Portugalii);
- karty regionalne (w Austrii, w Niemczech);
- karty ogólnokrajowe (Hiszpania);
- karty „firmowe”, tj. oferowane przez określone instytucje i firmy na ich usługi i towary (Francja);
- karty związkowe i organizacji (Belgia).

Karty Dużej Rodziny funkcjonujące w poszczególnych państwach różnią się. W przypadku kart np. regionalnych czy miejskich także – w danym kraju – występują istotne różnice. Są – tak jak i w Polsce – elastycznym instrumentem, który każdy podmiot może dostosować do potrzeb czy możliwości.

Różne są też przepisy dotyczące kryteriów przyznawania kart. W zależności od polityki danego samorządu, ulgi przyznawane są według liczby posiadanych dzieci lub według dochodu na osobę w rodzinie, niekiedy wliczając w to również osoby starsze i chore, którymi rodzina się opiekuje. Zależy to od celu, jakiemu mają służyć: jeśli istotne jest zwalczanie ubóstwa, to karty (lub przywileje, do których uprawniają) zwykle przysługują zależnie od kryterium dochodowego.

Karty samorządowe (miejskie i regionalne) mają „umocowanie” w ustawodawstwie państwowym, a są stanowione na mocy prawa lokalnego.

Oto podstawowe informacje o rozwiązaniach noszących charakter Kart Dużej Rodziny w wybranych krajach: **we Francji, Niemczech, Włoszech, Hiszpanii i w Belgii.**

¹⁰ Związek Dużych Rodzin Trzy Plus jest członkiem ELFAC.

2. FRANCJA

1. Karta ogólnokrajowa

Francja jest prekursorem, jeśli chodzi o wprowadzanie Karty Dużej Rodziny. Rozwiązanie to istnieje bowiem we Francji od 1921 r.

Głównym podmiotem jest nadal, czyli od czasu, kiedy uprawnienia po raz pierwszy wprowadzono, francuska kolej SNCF (*Société nationale des chemins de fer français*). Z czasem jednak uzupełniono kartę o uprawnienia rodzin wielodzietnych do ulg i preferencji także w innych dziedzinach.

Ponadto, stopniowo wprowadzano też różne formy pomocy rodzinom, przysługujące bez względu na liczbę dzieci. Np. muzea państwowe mają darmowe bilety dla wszystkich dzieci i młodzieży do lat 18.

Uprawnieni

Kartę Dużej Rodziny mogą otrzymać:

- obywatele francuscy,
- obywatele innych państw Unii Europejskiej zamieszkujący lub pracujący we Francji,
- obywatele krajów stowarzyszonych w EFTA (Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu),
- cudzoziemcy mający prawo pobytu we Francji.

Do posiadania karty mają prawo **rodziny z co najmniej 3 dzieci**.

Jeśli są to rodziny zrekonstruowane (ponowne związki osób rozwiedzionych lub owdowiałych), to bierze się pod uwagę zarówno wspólne dzieci, jak i dzieci każdego ze współmałżonków, pod warunkiem że są pod ich wspólną opieką i na ich utrzymaniu.

Uprawnienia

a) Karta gwarantuje zniżki na przejazdy koleją dla członków rodzin wielodzietnych (z co najmniej 3 dzieci).

Wielkość zniżki zależy od liczby dzieci na utrzymaniu i wynosi:

- 75 proc. dla członków rodzin z co najmniej szóstką dzieci;
- 50 proc. dla członków rodzin z co najmniej piątką dzieci;
- 40 proc. dla członków rodzin z co najmniej czwórką dzieci;
- 30 proc. dla członków rodzin z co najmniej trójką dzieci.

Granicy wieku stanowiącą próg uprawnień do tych ulg jest **18 lat**.

Ponadto – co jest szczególną cechą francuskiego rozwiązania – rodzice, którzy mieli lub wychowywali jednocześnie co najmniej piątkę dzieci, zachowują prawo do 30 proc. zniżki nawet, gdy dzieci nie są już na ich utrzymaniu.

b) Karta upoważnia też do ulgowych biletów przy wstępie do muzeów narodowych (także dla rodziców; wszystkie dzieci mają wstęp bezpłatny), parków rozrywki, obiektów sportowych, a także przy korzystaniu z zajęć w lokalnych ośrodkach kultury i pływalniach na terenie całego kraju.

c) Od 2006 r. karta pozwala także na korzystanie z rabatów i zniżek u partnerów projektu: wielu podmiotów publicznych i prywatnych, którzy przystąpili do programu. Podobnie jak to robią już niektóre gminy w Polsce, firmy te są oznaczone odpowiednim, widocznym dla beneficjentów karty, logo KDR.

Aktualna lista partnerów oraz informacja o wielkości udzielanych przez nich ulg i rabatów opublikowana jest na stronie internetowej Ministerstwa Solidarności i Spójności Społecznej (*Ministère des solidarités et de la cohésion sociale*).

Obecnie na liście znajduje się ponad 90 firm i instytucji.

Procedura uzyskania karty

Do 2007 roku, ze względu na zaangażowanie kolei SNCF w program wspierania rodzin wielodzietnych, wnioskodawcy składali wniosek na stacjach kolejowych tej sieci w całym kraju. Od 2007 roku mogą to zrobić także przez Internet, wypełniając *on-line* elektroniczny formularz. Po przekazaniu go (czy to elektronicznie czy w formie papierowej) do działu kolei obsługującego projekt, otrzymują w odpowiedzi, drogą pocztową, zestaw dokumentów. W zestawie tym jest formularz aplikacyjny, ulotka informacyjna wyjaśniająca, do czego służy karta oraz koperty na zaliczkę i na zdjęcie.

Każdy członek rodziny posiada swoją własną kartę.

Za rozpatrzenie wniosku i wydanie karty kolej pobiera opłatę w wysokości 19 euro. Kwota ta jest stała, niezależnie od tego, ile kart zostanie wydanych danej rodzinie.

Karta dla rodzin z 3–4 dzieci jest wydawana na trzy lata, a rodzicom z 5 lub większą liczbą dzieci – na sześć lat. Po tym czasie należy złożyć wniosek o nową.

Skala i zakres wykorzystania

Osób posiadających uprawnienia do uzyskania karty jest we Francji około 7 milionów. Posiada je jednak tylko 3 miliony osób, czyli ok. 43 proc. uprawnionych.

Okolo 25 proc. posiadaczy karty wykorzystuje ją do jazdy pociągiem przynajmniej raz w miesiącu. Niewiele więcej osób (ok. 26 proc.) wykorzystuje kartę do jazdy pociągiem na wakacje lub długi weekend. Prawie co trzeci posiadacz karty – 31 proc. używa jej raczej rzadko, natomiast co szósty nigdy nie skorzystał z uprawnień do zniżkowych biletów kolejowych.

Od 2006 r. do programu karty mogą przystępować kolejni partnerzy, w tym podmioty komercyjne. Po pierwszym roku otwarcia programu było ich 22, po kolejnym pół roku (maj 2007 r.) – 44. W połowie roku 2011 karta dawała ulgi w 97 różnych instytucjach i firmach w całej Francji.

Co czwarta rodzina posiadająca kartę przynajmniej raz w miesiącu wykorzystuje zniżki u innych partnerów handlowych niż kolej francuska.

2. Karta miejska – Paryż

Karta Rodzinna w Paryżu przysługuje rodzinom z minimum trojką dzieci lub z dzieckiem niepełnosprawnym.

Daje prawo do:

- bezpłatnego wstępu do muzeów, parków, pływalni;
- pierwszeństwa do stołówek, świetlic;
- kredytu potwierdzonego niezbędnymi wydatkami (300 euro dla rodziny na rok np. na wydatki szkolne);
- dodatkowego zasiłku z tytułu urodzenia dziecka;
- zasiłku związanego z sytuacją urodzenia dziecka niepełnosprawnego;
- zasiłku dla rodzin zajmujących się rodzicami w podeszłym wieku;
- specjalnej pomocy w razie utraty pracy przez jednego z rodziców;
- zasiłku wyrównawczego dla osób o niskich dochodach (pomoc w opłatach mieszkaniowych, jeśli przekraczają 20 proc. zarobków, zwrot kosztu biletu miesięcznego dla bezrobotnych oraz pomocy przy opłatach mieszkaniowych).

3. NIEMCY

Niemcy to kraj, który z uwagi na swój ustrój federalny prowadzi politykę rodzinną na poziomie państwa (federalną), krajów związkowych (landów) i samorządów lokalnych (gmin).

W Niemczech nie ma ogólnokrajowej Karty Dużych Rodzin. To rozwiązanie jest natomiast obecne na poziomie landów i w działaniach lokalnych samorządów wielu miast w różnych częściach Niemiec, np. Greiheim, Gröditz, Heiden i Raesfeld.

Oto przykładowe rozwiązania.

1. Karty regionalne (na poziomie landu)

Badenia-Wirtembergia

W roku 1979 na terenie tego regionu wprowadzono tzw. Krajowy (Landowy) Paszport Rodzinny (*Landesfamilienpass*).

Jego zadaniem jest wspieranie rodzin:

- z co najmniej trójką dzieci,
 - osób samotnie wychowującym dzieci – także jedno lub dwoje,
 - rodzin, w których przynajmniej jedno dziecko jest niepełnosprawne w stopniu znacznym.
- Przyznanie paszportu jest niezależne od wysokości dochodów w rodzinie. Paszport landowy zapewnia uprawnionym (mieszkańcom landu) bezpłatny lub zniżkowy wstęp do 20 (z około 220) państwowych i prywatnych instytucji kulturalnych. W 2010 roku z powyższego programu skorzystało 160 tysięcy rodzin.

2. Karty miejskie

a) Vreden (land Północna Nadrenia-Westfalia)

Paszport Rodzinny (Familienpass) wydawany w tym mieście przysługuje wyłącznie rodzinom z co najmniej trojgiem dzieci.

Uprawnienia:

- 50 proc. zniżki przy zakupie biletów na imprezy kulturalne organizowane przez miasto;
- 50-proc. ulga w cenie kursów kształcących na Uniwersytecie Ludowym (Volkshochschule) i w innych miejskich placówkach kształcenia dorosłych;
- zniżka przy zakupie abonamentu na 10 wejść na basen miejski;
- dofinansowanie zakupu podręczników dla uczniów szkół ponadpodstawowych;
- dotacja do opłat za pobyt dziecka w placówce oświatowej w ramach odpowiedników polskich akcji „Lato w mieście” lub „Zima w mieście”;
- pomoc w postaci usług w okresie świąt Bożego Narodzenia dla rodzin, w których jest dziecko niepełnosprawne w stopniu znacznym.

b) Kitzingen (land Bawaria)

Od 1999 roku określone kategorie rodzin i mieszkańców tego miasta mogą ubiegać się o przyznanie im – na podstawie złożonego w ratuszu wniosku – Paszportu Rodzinnego (Familienpass).

Uprawnione do niego są:

- rodziny z trójką i większą liczbą dzieci;
- osoby pobierające zasiłek socjalny i posiadające przynajmniej jedno dziecko oraz ich małżonkowie;
- osoby samotnie wychowujące przynajmniej jedno dziecko.

Charakterystyczne dla tego rozwiązania jest stosowanie jako kryterium dostępu także progu dochodowego, którego wysokość corocznie określają władze miasta.

Paszport daje następujące uprawnienia:

- 50 proc. zniżki na bilety na miejskie kąpieliska;
- 50 proc. zniżki na bilety wstępu na miejskie imprezy kulturalne;
- 50 proc. dofinansowania do kosztów zajęć nauki muzyki na poziomie podstawowym dla dzieci i 30 proc. dla dorosłych;
- zwolnienie z opłaty za korzystanie z biblioteki miejskiej;
- 50 proc. zniżki w opłatach wejściowych na wykłady i seminaria w ramach Uniwersytetu Ludowego.

4. WŁOCHY

We Włoszech nie ma krajowej Karty Dużej Rodziny. W Ministerstwie Polityki Rodzinnej dopiero w końcu ubiegłego roku podjęto wstępne prace, aby wprowadzić takie rozwiązanie.

Natomiast w miastach (np. Bergamo¹¹, Bolonia, Rzym, Triest, Parma, Mediolan, Modena) istnieją karty, znacznie różniące się od siebie na skutek różnych możliwości i problemów rodzin w nich mieszkających oraz stopnia zaangażowania władz w kreowanie lokalnej polityki rodzinnej.

Modena

W tym mieście Karta Dużej Rodziny, wprowadzona w 2006 r., przysługuje przy łącznym spełnieniu dwóch kryteriów¹²:

- posiadaniu co najmniej 3 dzieci w wieku do 18. roku życia;
- osiągnięcia rocznego dochodu poniżej 80 000 euro.

Karta wydawana jest bezpłatnie.

Brak danych jak dużą liczbę rodzin obejmują powyższe kryteria. Wskazuje się jednak, że jest to liczna populacja. Mimo to, w 2009 r. uprawnienia do karty rodzinnej uzyskały również mieszkające w Modenie związki nieformalne (pary niemające ślubu), i wychowujące wspólnie co najmniej troje dzieci. We Włoszech, gdzie w świetle prawa za rodzinę uznaje się wyłącznie małżeństwa, jest to rozwiązanie bezprecedensowe.

Władze miasta pozyskały ponad 100 komercyjnych partnerów programu z różnych branż. Najwięcej jednak jest związanych z produkcją i sprzedażą żywności. Ponadto ważnym partnerem programu jest duży bank komercyjny.

Z uprawnień, jakie zapewnia karta, można korzystać po okazaniu jej z dokumentem potwierdzającym tożsamość osoby uprawnionej.

Karta m.in. uprawnia do:

- 30-proc. zniżki na zakup pieczywa w piekarniach uczestniczących w programie;
- 10-proc. zniżki przy dokonaniu zakupów za kwotę minimum 350 euro miesięcznie – tylko dla rodzin o dochodzie poniżej 40 tys. euro rocznie – w partnerskich sieciach handlowych (m.in. w jednej z największych włoskich sieci supermarketów);
- rabatów na zakupy ubrań, domowych sprzętów elektronicznych, artykułów sportowych, biżuterii u partnerskich instytucji i firm;
- zniżki w restauracjach, bankach, aptekach i klinikach u partnerów programu.

Karty przyznano (2012 r.) około 1200 rodzinom mieszkającym w Modenie.

¹¹ To miasto nie stosuje kryterium dochodowego, wymagając jedynie, aby w rodzinie było nie mniej niż 3 dzieci w wieku do 18 lat.

¹² W Rzymie karta przysługuje rodzinom z 2 dzieci, gdy dochód roczny nie przekracza 40 tys. euro, rodzinom z 3 dzieci i dochodem poniżej 50 tys. euro oraz osobom samotnym w wieku powyżej 65 lat osiągającym roczny dochód w wysokości do 15 tys. euro.

5. BELGIA

W tym kraju rozwiązania o charakterze uprawnień, jakie w innych państwach daje Karta Dużej Rodziny, idą śladem pierwotnych rozwiązań francuskich. W całym kraju można skorzystać z Dyskontowej Karty dla Dużych Rodzin.

Jej posiadaczem może być rodzina (nie ma znaczenia miejsce zamieszkania czy obywatelstwo) z co najmniej 3 dzieci w wieku do 25 lat. Jest to jedyne kryterium dostępu. Mogą to być dzieci własne, jak i przysposobione lub adoptowane. Nie ma też znaczenia prawna forma związku między rodzicami.

Rodziny mogą uzyskać kartę, która daje im zniżki na przejazdy koleją. O dokument można aplikować drogą elektroniczną przez publiczny portal. Można też korzystać ze specjalnych terminali na stacjach kolejowych.

Karta jest ze zdjęciem, a jej koszt to 6 euro – niezależnie od liczby kart (tj. liczby uprawnionych osób w rodzinie).

Dla osoby dorosłej i dzieci powyżej 12. lat zniżka w cenie biletu kolejowego wynosi 50 proc. na bilety w I i II klasie. Dzieci do 12. roku życia mają 75 proc. zniżki w klasie I i bezpłatne przejazdy w klasie II – także jeśli podróżują same (tj. bez innych dzieci z rodziny).

6. HISZPANIA

W Hiszpanii funkcjonują różne rodzaje kart wspierających rodziny wielodzietne. Jedne uprawniają do benefitów na terenie całego kraju, inne – w regionie, prowincji lub gminie.

Karta jest wyłącznie dokumentem służącym identyfikacji uprawnionych. Te, które wydają instytucje publiczne, są przyznawane bezpłatnie. Są jednak też przyznawane przez stowarzyszenie dużych rodzin, *FEDERACION Española de Numerosas Familii*, swoim członkom. Koszt takiej karty dla całej rodziny wynosi 40 euro rocznie.

W przypadku każdego rodzaju kart uprawnione do ich uzyskania są rodziny z co najmniej trojgiem dzieci w wieku do 21 lat (to najwyższy w Europie próg dostępu; generalnie stosowanym kryterium podstawowym jest 18 lat). Jeśli dziecko studiuje, to uprawnienia przysługują do ukończenia 25 lat.

Od 2011 roku karta ogólnokrajowa przysługuje także samotnym rodzicom z co najmniej dwójką dzieci oraz wielodzietnym rodzinom adopcyjnym i zastępczym.

Karta ogólnokrajowa (Tarjeta de Familia Numerosa) przysługuje rodzinom mieszkającym legalnie na terenie Hiszpanii. Impulsem do jej uchwalenia były zachęty związane z proklamowanym przez ONZ w 1994 r. Międzynarodowym Rokiem Rodziny.

Karta daje uprawnienia do:

- 20–50 proc. zniżki na transport publiczny (w zależności od środka komunikacji);
- 5–10 proc. zniżki na loty krajowe;
- 55 proc. zniżki na składki ubezpieczenia społecznego opłacane w przypadku zatrudnienia osoby do opieki nad dziećmi i domem, jeśli rodzice muszą pracować z dala od domu;
- finansowania opłat za edukację dziecka w przypadku śmierci jednego z rodziców;
- urlopu rodzicielskiego wydłużonego o 20 dni w stosunku do podstawowego rozwiązania (tylko dla rodzin wielodzietnych)
- 50–100 proc. zniżki w opłatach za studia uniwersyteckie;
- preferencyjnych punktów przy kwalifikowaniu do szkół, na uczelnie i do otrzymania miejsca w domu akademickim;
- dodatków do stypendiów szkolnych i uczelnianych;
- zniżki na podręczniki i posiłki w stołówkach szkolnych;
- zmniejszenia opłat związanych z użytkowaniem samochodu, opłat za energię elektryczną i podatków od nieruchomości;
- ulgowych biletów do kin, muzeów, teatrów, galerii.

Każde z tych uprawnień przysługuje osobno każdemu z członków rodziny. Można więc nich korzystać indywidualnie.

Od 2007 do 2011 roku rodzinom, w których rodziło się trzecie i kolejne dziecko, przysługiwało dodatkowe świadczenie pieniężne („becikowe”). Miały do niego prawo wszystkie rodziny, w których jeden z rodziców pracował w Hiszpanii co najmniej od 2 lat. Ponieważ jednak wskaźnik urodzeń nie wzrastał, zrezygnowano z tego rozwiązania.

Szczegółowe informacje o zasadach udzielania ulg dostępne są na stronie internetowej **Conselleria de Bienestar Social** (resort spraw społecznych). Koordynacją projektu zajmują się władze regionów, na terenie których zamieszkują uprawnione do karty osoby.

Karty regionalne (np. w Asturii, Walencji) i **lokalne** uprawniają do:

- zniżek w opłatach za korzystanie z wody;
- zniżek w lokalnych podatkach;
- ulgowych biletów wstępu na lokalne obiekty sportowe, do placówek kulturalnych i rekreacyjnych.

Posiadacze karty członkowskiej organizacji rodzin wielodzietnych *FEDERACION Española de Numerosos Familii*, korzystają z oferty ponad 150 partnerów komercyjnych. Uprawniają m.in. do:

- promocyjnych usług bankowych;
- zniżek przy zakupach i okresowych przeglądach samochodów;
- ulgowych biletów do kin, obiektów sportowych, kulturalnych, rekreacyjnych, parków tematycznych i innych placówek komercyjnych;
- zniżek na zakup odzieży;
- zniżek na zakupy w wybranych supermarketach;
- zniżkowych opłat członkowskich w klubach sportowych;
- do udziału w imprezach organizowanych przez stowarzyszenie i wielu innych.

7. EUROPEJSKA KARTA DUŻEJ RODZINY

Od kilku lat **Europejska Federacja Dużych Rodzin (ELFAC)** zachęca rządy krajów unijnych do prac nad Europejską Kartą Dużych Rodzin (*European Large Family Card*).

Głównym celem takiego projektu jest rozszerzenie krajowych, regionalnych i lokalnych oraz związkowych uprawnień przysługujących rodzinom wielodzietnym w poszczególnych krajach na wszystkie rodziny wielodzietne mieszkające w Unii Europejskiej.

Pierwszym krokiem do wprowadzenia takiego dokumentu byłoby – jak proponuje Federacja – przyznanie uprawnień na zniżkowe bilety kolejowe, autobusowe i lotnicze. Przytaczany jest argument, że niektórzy przewoźnicy międzynarodowi obecnie już stosują różne zniżki dla swoich pasażerów, w tym dla dzieci, jako czynnik zachęcający do korzystania z ich usług. Podobne działania mają też już miejsce w biurach turystycznych i hotelach.

Federacja wskazuje, że jest to dobry moment na scalenie różnych działań oraz na włączenie ich w skoordynowanej wersji do projektu ogólnoeuropejskiej karty. Federacja cały czas prowadzi negocjacje z potencjalnymi partnerami programu.

Informacja o kartach dużej rodziny będzie na bieżąco uzupełniana na stronie **www.prezydent.pl** w zakładce „Dobry Klimat dla Rodziny”.